

Czy Marsz. Piłsudski Proponował Francji Wojnę Prewencyjną Przeciw Hitlerowi

Ta Zagadka Sprzed 30 Laty Nadal Pasjonuje Historyków i Publicystów Polskich

London. (DP) — Publicysta emigracyjny Aleksander Bregman, stara się na łamach wychodzącego w Londynie "Dziennika Polskiego" rozwiązać pasynującą "Zagadkę sprzed lat trzydziestu" w sposób następujący:

"Mija w tych dniach — czy tygodniach — dokładnej daty nigdy nie da się ustalić, trzydziści lat od wydarzeń, które jeszcze długo będą pasjonowały historyków. Czy w marcu, lub kwietniu 1933 roku, wkrótce po dojściu do władzy Hitlera — Piłsudski proponował Francji podjęcie akcji, określanej popularnie, ale nie całkiem ściśle, jako wojna prewencyjna? Jeśli wystąpił z taką propozycją to w jakim celu? Dlaczego nie ma o tym śladu w aktach dyplomatycznych? Czy na serio pragnął podjęcia wspólnie z Francją akcji dla stłumienia w zarodku — niebezpieczeństwa zbrojeń niemieckich, choćby była związana z ryzykiem wojny, zresztą w ówczesnych warunkach bardzo niewielkim? Czy też, wysunął tę propozycję nie mając żadnej nadziei na jej przyjęcie, a jedynie dla uzasadnienia próby porozumienia z Niemcami, a zarazem dla wymuszenia na Hitlerze by poszedł na zawarcie paktu nieagresji? — Oto pytania wciąż żywe, na które publicyści i historycy szukają od lat odpowiedzi.

Dyskusja w Polsce

Dyskusja toczy się także w Kraju. Ukazały się tam opracowania naukowe w rodzaju studium Tadeusza Kuźmińskiego w wydawnictwie PANu "Najnowsze Dzieje Polski", które starało się o stosunkowo obiektywne rozpatrzenie dostępnych materiałów. Ukazują się też artykuły mniej poważne.

Systematyczną kampanią dla wykazania, że chodzi tu o "urojoną wojnę" i że żadnej inicjatywy Piłsudskiego w tym duchu nie było prowadzi osławiony Stefan Arski, który pretenduje do roli "pogromcy legendy Piłsudskiego". W walce z tą legendą Arski ogłosił niedawno książkę p.t. "My Pierwsza Brygada". Oczywiście ktoś, kto usiłuje pomniejszyć historycz-

skiego dla wzmocnienia garnizonu polskiego. Była to niejako prowokacja, zmierzająca do wykazania, że Niemcy są jeszcze słabe i że trzeba działać zbrojnie, póki nie staną się groźne. Chodziło o wybadanie reakcji państw zachodnich. Niestety dopiero po latach dyplomacja francuska zrozumiała sens tego wyzwania.

Co więcej, w ciągu 9 lat, jakie upłynęły od ogłoszenia tego artykułu, materiał dowodowy na temat inicjatywy Piłsudskiego bardzo się wzbogacił. P. Arski, jako pilny czytelnik prasy emigracyjnej nie może o tym nie wiedzieć. Ale woli o tych materiałach nie wspominać.

Nowe

Materiały

Wystarczy wymienić wspomnienia lorda Vansittarta, który na wiosnę 1933 był podsekretarzem stanu w Foreign Office i miał dostęp do wszystkich tajnych aktów rządu brytyjskiego. Pisze on, o inicjatywie Piłsudskiego — stwierdzając — że marszałek "starał się wybać czy ktoś zechce przyłączyć się do próby usunięcia Hitlera tanim kosztem". Wówczas — pisze Vansittart — koszt wyniósłby może 30.000 żyć ludzkich. W niewiele lat później wyniósł 30 milionów!

W tym samym roku, co wspomnienia Vansittarta, ukazały się dokumenty niemieckie z 1933 roku, z których dowiedzieliśmy się jak bardzo obawiano się w Berlinie, zwłaszcza w drugiej połowie kwietnia, prewencyjnego uderzenia ze strony Polski. W stolicy Trzeciej Rzeszy przez kilka dni panowała atmosfera prawdziwej paniki. O tych dokumentach, które obszernie omówiłem wówczas, to jest w 1958 r. na tym miejscu, Arski też woli nie wspominać.

Nie może on też nie znać studium wybitnego historyka niemieckiego Roosa, ogłoszonego w 1955 w "Vierteljahrhefte für Zeitgeschichte" pt.: "Plan wojny prewencyjnej Piłsudskiego". Ogłosił on tam mało znane dokumenty, na podstawie których doszedł do wniosku, że Piłsudski poczynił sondaż w Paryżu, co do wspólnej akcji wojskowej

nikami francuskimi ewentualnej wspólnej akcji. Wymieniano nazwisko gen. Wieniawy-Długoszoskiego, ale żadnej pewności nie było. Gubiliśmy się w domysłach.

Teraz, z dokumentów ogłoszonych przez Wandycza, wynika, że tym emisariuszem mógł być senator Jerzy Potocki, były adiutant Piłsudskiego. Pewności nie ma, ale faktem jest, że Potocki udał się do Paryża w specjalnej misji, do której przywiązywano w Warszawie duże znaczenie.

O wysłaniu Potockiego — Beck informował ambasadora w Paryżu Chłapowskiego, pisząc, że "w związku z szeregiem posunięć w naszej polityce zagranicznej" uznał za konieczne przeprowadzenie rozmów z premierem francuskim Paul Boncourem, przez osobę specjalnie wydelegowaną, że niechciał ze względów taktycznych, użyć drogi dyplomatycznej i że w poruszonych kwestiach nie chce "na razie oficjalnie angażować rządu". Drugi dokument, to odpis listu do francuskiego męża stanu z prośbą o przyjęcie Potockiego, ponieważ Beck chce poznać poglądy Paul Boncourea na "poważne problemy sytuacji międzynarodowej, które wymagają załatwienia".

Jeden Szczegół

Jeden szczegół nakazywałby wątpić czy misję Potockiego można wiązać z inicjatywą "wojny prewencyjnej"; miałyby oba listy, choć nie noszą dokładnej daty, wyraźnie pochodzą ze stycznia 1933 r. Hitler objął władzę dopiero 30 stycznia, a inicjatywa Piłsudskiego mogła mieć miejsce nie wcześniej niż w marcu.

Z drugiej strony, jak słusznie wskazuje Wandycz, centralnym zagadnieniem które powodowało niepokój w Warszawie — mogła być jedynie sprawa zbrojeń niemieckich. Co więcej, choć niewiadomo kiedy Potocki przybył do Paryża, z trzeciego dokumentu ogłoszonego w "Zeszytach Historycznych", wynika iż był w Paryżu do drugiej połowy kwietnia. Dlatego, jest możliwe że to właśnie on został użyty do rozmów w sprawie ewentualnej akcji przeciw zbrojeniom niemieckim.

DLACZEGO? — 14-letnia Brenda Siemińska, studentka 8-ej klasy Junior H. School Kopernika w Hamtramck, napisała list do kongresmana Lucjana Nedzi (Dem-Mich.), w którym pyta się kongresmana, dlaczego — jeśli kobiety mogą być senatorkami lub kongresmankami — ona nie może być przyjęta na funkcję page-boy'a. W okresie 150 lat nie było w Kongresie żadnej page-girl.

Z Gminy 79 ZNP

Tow. Przyszłość, Gr. 1515 ZNP ma swe posiedzenie w piątek, 10go maja w sali Kurland, pnr. 2954 W. 25th Pl. Początek o godz. 7:30 wiecz. Upraszamy członków o punktualne przybycie. — Karolina Stafij, prezeska; Ignacy Bugajski, sekr. fin.

Tow. Polek Orzeł Wolności, Gr. 2095 ZNP odbędzie swe miesięczne posiedzenie w niedzielę, 12go maja, w sali pnr. 2658 W. 21st Pl., o godz. 1-ej popoł. Prosimy członkinie o liczne przybycie. — M. Skrzypek, prezeska; A. Hwopek, sekr. fin.

Gr. 1189 ZNP Tow. Promień Wolności ma swe posiedzenie we wtorek, 14go maja, w sali św. Kazimierza, 2236 S. Whipple ul. Początek o godzinie 7:30 wiecz. Ze względu na ważność zebrania członkinie są proszone o liczne przybycie. — H. Wasilewska, prezeska; M. Wasilewska, sekr. fin.

Z Trójcowa

Stow. Połączonych Towarzystw
Bardzo ważne posiedzenie Stow. Połączonych Towarzystw na Trójcowie odbędzie się w poniedziałek, 13go maja, o godz. 7:30 wieczorem, w sali zwykłych posiedzeń.

Wszystkie delegatki i wszyscy delegaci bardzo proszeni są o obecność, ponieważ będzie dane sprawozdanie z ostatniego Festywalu Wiosennego i omawiane będą ściśle plany na obchód 90-lecia istnienia parafii św. Trójcy.

Klub Matek Chrześcijańskich

Arski ogłosił niedawno książkę p.t. "My Pierwsza Brygada". Oczywiście ktoś, kto usiłuje pomniejszyć historyczną rolę Józefa Piłsudskiego, "odbrazować" go, nie może przeskoczyć przez wydarzenie — które świadczy że w czasach gdy nikt na świecie nie zrozumiał konieczności zlikwidowania z miejsca groźby hitlerowskiej, on jeden miał odwagę wystąpić z taką inicjatywą. Nic dziwnego, że Arski ciągle do tego tematu powraca.

Cytaty i — Przemilczenia

Zresztą ma inny jeszcze powód po temu. Wie, że w społeczeństwie polskim ta walka z "legendą Piłsudskiego" nie daje rezultatów, że próby wykazania, iż żadnej inicjatywy polskiej przed trzydziestu laty nie było, napotykają na opory. Przyznał ostatnio na łamach "Życia Warszawy", że jego artykuł, w którym atakował raz jeszcze "urojoną wojnę", spotkał się z krytyką. Cytuje list — wskazujący na przygotowania polskie do wojny z Niemcami w tym czasie. List ten nie jest jedynym dowodem, że wysiłki różnych Arskich wywołują silne opory. W każdym razie pogromca gendy uważał za konieczne poświęcić cały artykuł rozprawie z tym listem czytelnika.

Jak to już czynił uprzednio, Arski powołuje się na mój artykuł na tym miejscu przed 9 laty. Cytuje z niego zebrane przezemnie wypowiedzi osobistości francuskich politycznych i wojskowych, takich jak ówczesny minister spraw zagranicznych Paul Boncour, premier Daladier, ambasador Noel i były szef misji wojskowej w Warszawie gen. d'Arbonne. Wszyscy oni zapewniali, że nic o tej inicjatywie Piłsudskiego nie słyszeli.

Nieuczciwość

Cytaty z mojego artykułu są ściśle. Ale zwykłą dla publicystów i historyków komunistycznych nieuczciwością Arski pomija wszystko, co podawałem w tym artykule na dowód że inicjatywa Piłsudskiego mimo to "nie była legendą, lecz faktem historycznym". W szczególności wskazywałem na znaczenie lądowania na Westerplatte, wbrew postanowieniom traktatowym, oddziału pol-

skiego, który miał być podstawą do wniosku, że Piłsudski poczynił sondaże w Paryżu, co do wspólnej akcji wojskowej przeciw Rzeszy. "Sugestie marszałka — pisał Roos — zmierzały nie do ogólnej wojny prewencyjnej, obejmującej całe terytorium Rzeszy, lecz raczej — wedle wzoru okupacji Ruhry — do okupowania zastawów jak Prusy Wschodnie czy Śląsk, aby zmusić w ten sposób Hitlera do przestrzegania Traktatu Wersalskiego". Oczywiście i materiały zebrane przez Roosa, łącznie z bardzo ważnymi aktami z archiwów czeskich, ogłoszonymi przez Niemców w czasie wojny, Arski pomija.

Tajemnicza Misja Jerzego Potockiego

Trochę nowego światła na tę pasjonującą zagadkę rzucają dokumenty ogłoszone w najnowszym, w ogóle — niezmiernie ciekawym, trzecim z kolei "Zeszytach historycznym" wydanym przez paryską "Kulturę". Znalazł je w aktach MSZ, przechowywanych w Instytucie im. gen. Sikorskiego, Piotr Wandycz, wybitny historyk, nagrodzony świeżo w Ameryce za swe studium o sojuszu Francji z Polską i Czechosłowacją.

Jednym z najbardziej tajemniczych aspektów sprawy inicjatywy z 1933 roku, jest zagadnienie kto był nieoficjalnym emisariuszem Piłsudskiego dla omówienia z czyn-

ymi użyty do rozmów w sprawie ewentualnej akcji przeciw zbrojeniom niemieckim.

Ale, powtarzam, pewnością nie ma. Nie wiemy nawet z kim Potocki rozmawiał. Paul Boncour ustąpił ze stanowiska premiera 31 stycznia, ale pozostał w następnym rządzie Daladier'a ministrem spraw zagranicznych. W liście do Wandycza — Paul Boncour, zaprzecza by odbył rozmowę z Potockim i stwierdza, podobnie jak to przed paru laty uczynił w liście do mnie, że nie przypomina sobie żadnej propozycji wojny prewencyjnej. Dodaje wszakże, że jego dokumenty uległy w czasie wojny zniszczeniu. A pamięć może tego bardzo sędziwego polityka — zawieść.

Skąd Wychodziły Pogłoski?

Trzeci z ogłoszonych przez Wandycza dokumentów, to list radcy ambasady w Paryżu — Anatola Muhlsteina do Becka z 17. 4. 1933. Informuje on Becka, nie łącząc tego co prawda z pobytem Potockiego, że "w bardzo poważnych kołach politycznych rozpowszechnia się wiadomość o zamierzonym jakoby prewencyjnych działaniach wojennych ze strony polskiej przeciw Niemcom". Mówił o tym Paul Boncour, mówił Daladier, dla którego akcja na Westerplatte wydaje się "przygotowanym incydentem". Mówili inni, odradzając Polsce przedsięwzięcie czegokolwiek.

Ten list doskonale zorientowanego w nastrojach kierowniczych kół francuskich dyplomatów, jest jeszcze jednym potwierdzeniem faktu, że w tym czasie możliwość tego rodzaju akcji polskiej była przedmiotem żywej dyskusji w Paryżu.

Nasuwa się pytanie skąd wychodziły te pogłoski, skoro inicjatywa Piłsudskiego trzymana była w tajemnicy. Pan Wandycz nie wyklucza możliwości, że pogłoski o planach wojny prewencyjnej celowo szerzone były przez Berlin, aby wywołać niepokój.

Wyrażane były także opinie że Niemcy chcieli w ten sposób uzasadnić swoje zbrojenia. Jednakże wspomniane już dokumenty niemieckie nie potwierdzają tych wersji; dowodzą one, że w tym czasie Hitler i sztab niemiecki bardzo poważnie liczyli się z możli-

wością uderzenia. Nie były to sztuczne alarmy!

Klub Matek Chrześcijańskich

Następne posiedzenie Klubu Matek Chrześcijańskich przy Szkole św. Trójcy odbędzie się w środę, dnia 15go maja, o godz. 7:30 wieczorem w sali szkolnej.

Wszystkie członkinie są proszone o obecność, albowiem będzie to ostatnie posiedzenie bieżącego roku szkolnego. Po posiedzeniu urzędowany zostanie specjalny program.

Tow. Św. Elżbiety

Przedroczne i bardzo ważne posiedzenie Tow. Św. Elżbiety, gr. 146 Zw. Polek, odbędzie się w piątek, dnia 17go maja, w sali szkolnej o godz. 8ej wieczorem. Wieczór ten poświęcony będzie ku czci matek.

Nowenna Trzynastu Wtorków

Dziewięć z rządu nabożeństwo wielkiej Nowenny Trzynastu Wtorków ku czci św. Antoniego z Padwy odprawi się we wtorek.

Jak zwykle, Mszą św. na poszczególne intencje uczestników Nowenny odprawi się we wtorek o godz. 7ej rano w kościele dolnym. Wieczorem, zaś, nabożeństwo Nowenny po polsku odbędzie się o godz. 7ej, a po angielsku o godz. 8ej pod kierownictwem ks. Jerzego Szymanowskiego C.S.C.

Tow. Adoracji

Członkinie Tow. Adoracji Najśw. Sakramentu zapraszają na regularne posiedzenie w niedzielę po południu o godz. 1:30.

Chrzest w Zesła Niedziele

Daniel Stanisław Karkusiewicz, syn Stanisława i Adelajdy z domu Kulik.

Serdeczne Gratulacje

W tych dniach radośnie przeżywają rocznicę swych zaślubin małżeńskich państwo: Józef i Maria Wiśniewscy, Franciszek i Helena Radja, Otis i Stanisława Bare 23, Bronisław i Joanna Bajorek 50. Zaernym Jubilatkom i drogim Ju-

bilatorum gratulacje pomy Anno

Nie Koniec...

W każdym razie do pasjonującej zagadki z początków 1933 roku doszła obecnie nowa tajemnica: sekretna misja Jerzego Potockiego do Paryża. Zapewne nie jest to koniec rewelacji. Wyjdą na jaw dalsze dokumenty. Czy dowiemy się całej prawdy — powiedzieć trudno. Ale to, co wiemy, pozwala nam odrzucić tworzona przez komunistów "legendę o legendzie". To, co różni Arscy nazywają legendą — legendą nie jest!

POMYŚLNY STAN EKONOMICZNY. — Sekretarz Skarbu Douglas Dillon (powyżej) oświadczył na 51-m dorocznym posiedzeniu Izby Handlowej w Washingtonie, że krajowy stan ekonomiczny czeka pomyślny rozwój. Nawet spodziewany deficyt na rok 1964 w sumie 119 miliardów dolarów, może być mniejszy, niż przewidywał to prezydent Kennedy.

FR
No
You
S
Leads
fring
stock
sales
tunit
FR
Potr
Do P
Z doś
dzinę,
męcz
na go
ogóln
PETE
Zgl
o p
nim
PO
Okazja
rekord
angiel
3 po p
MEZCZ
wykon
1411 W
bilator
tulacje
pomy
Anno
Wstaj
Kenr
Caro
Zapo
V
św.
zap.
Ange
zap.
par. św
cylią S
Przenie
Brent P
cizsek W
manow